

“Bowon” (Village, Temple and School) and Their Being Public Spaces: A Case Study of Ban Tha Nang Hom Community, Nam Noi Sub-district, Hat Yai District, Songkhla Province

Thatchamas Suvet¹,
Supaluk Sawangsap² and Malee Sabaiying³

^{1,2}B.A. (Community Studies), Undergraduate Student

E-mail: thatchamas.th@hotmail.com

³Ph.D.(Human and Community Resource Development), Assistant Professor

Faculty of Liberal Arts, Prince of Songkla University

75

ปีที่ 24

ฉบับที่ 3

ก.ย.

-

ศ.ศ.

2561

Abstract

The objective of this study was to investigate the use of Village, the Buddhist temple, and the school as public spaces of Ban Tha Nang Hom Community, Nam Noi Sub-district, Hat Yai District, Songkhla Province. Data were collected through in-depth interviews with 10 informants living in Ban Tha Nang Hom Community who were involved in the three important places: Tha Nang Hom outdoors market, Wat Tha Nang Hom and Wat Tha Nang Hom School. The data were analyzed and tested By using triangulation. The study found that village, the temple and the school are used as public spaces in accordance

with Foucault’s concept of public space in four aspects as follows. 1) Public space and time-it was found that Village, the temple, and the school in Ban Tha Nang Hom Community have changed along with time, and all the changes have taken place in the space of Wat Tha Nang Hom. However, under the changes, “Bowon” has remained there from the past until the present time. 2) Public space and social role-it was found that the temple has been used for religious activities, a spiritual refuge and center for people in the community. The temple has also been a public space used as an outdoors market and a school. 3) Public space and co-living—it was found that the three places are in good relationship without conflict. This can be observed from cooperation among the school, the temple, and people in the community. 4) Public space and connections with other spaces-it was found that Wat Tha Nang Hom is a central place connecting activities of the school, the temple, and the outdoors market together in the form of triangular relationships.

Keywords: “Bowon” (Village, Temple, and School), public area, Ban Tha Nang Hom Community

“บวร” บ้าน วัด โรงเรียนกับความเป็น พื้นที่สาธารณะ กรณีศึกษาชุมชน บ้านท่านางหอม ตำบลน้ำน้อย อำเภอหาดใหญ่ จังหวัดสงขลา

ธัชมาส สุเวช¹ ศุภลักษณ์ แสงทรัพย์² และ มาลี สบายยิ่ง³
^{1,2}ศศ.บ. (สาขาวิชาชุมชนศึกษา) นักศึกษาปริญญาตรี
E-mail: thatchamas.th@hotmail.com

³ปร.ด. (สาขาวิชาการพัฒนารพียากรมนุษย์และชุมชน), ผู้ช่วยศาสตราจารย์
คณะศิลปศาสตร์ มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์

77

ปีที่ 24
ฉบับที่ 3
ก.ย.
-
ธ.ค.
2561

บทคัดย่อ

การศึกษานี้ มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาการใช้ประโยชน์ของพื้นที่สาธารณะระหว่างบ้าน วัด โรงเรียน ในชุมชนบ้านท่านางหอม ตำบลน้ำน้อย อำเภอหาดใหญ่ จังหวัดสงขลา โดยใช้วิธีการสัมภาษณ์ซึ่งลึกจากชาวบ้าน ชุมชนบ้านท่านางหอม ที่มีความเกี่ยวข้องกับ 3 สถานที่สำคัญ ซึ่งได้แก่ ตลาดนัดท่านางหอม วัดท่านางหอม และโรงเรียนวัดท่านางหอม จำนวน 10 คน แล้วนำข้อมูลมาวิเคราะห์และตรวจสอบข้อมูลแบบสามเส้า ผลการศึกษาพบว่า บ้าน วัด โรงเรียน มีการใช้ประโยชน์บนพื้นที่สาธารณะ ตามแนวคิดพื้นที่สาธารณะของฟูโกต์ทั้งหมด

4 ประการ ดังนี้ 1) พื้นที่สาธารณะกับยุคสมัย พบว่า บ้าน วัด โรงเรียน ของชุมชนบ้านท่านางหอมล้วนมีการเปลี่ยนแปลงไปตามยุคสมัย อันเป็นการเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้นบนพื้นที่ของวัดท่านางหอมทั้งหมด ซึ่งภายใต้การเปลี่ยนแปลงเหล่านั้นก็ยังคงความเป็น “บวร” มาตั้งแต่อดีตจนถึงปัจจุบัน 2) พื้นที่สาธารณะกับบทบาทหน้าที่ทางสังคม พบว่า วัดถือเป็นสถานที่รองรับกิจกรรมทางศาสนา เป็นศูนย์รวมใจของคนในชุมชนบ้านท่านางหอม และเป็นพื้นที่สาธารณะที่ได้ให้พื้นที่กับตลาดนัด และโรงเรียน 3) พื้นที่สาธารณะกับการอยู่ร่วมกัน พบว่า พื้นที่สาธารณะทั้ง 3 สถานที่ ล้วนมีความสัมพันธ์ร่วมกัน ไม่มีความขัดแย้งกัน สังเกตได้จากการให้ความร่วมมือจากทางโรงเรียน วัด และชาวบ้านในชุมชน 4) พื้นที่สาธารณะกับการเชื่อมโยงพื้นที่อื่น พบว่า วัดท่านางหอมถือเป็นตัวกลางสำคัญในการเชื่อมโยงกิจกรรมต่างๆ ของโรงเรียนวัดท่านางหอมและตลาดนัดท่านางหอมเข้าด้วยกันในรูปแบบของสามเหลี่ยมความสัมพันธ์

คำสำคัญ: บวร พื้นที่สาธารณะ ชุมชนบ้านท่านางหอม

บทนำ

“วัดจะดีมีหลักฐานเพราะบ้านช่วย บ้านจะสวยเพราะมีวัดติดนิสัย บ้านกับวัดผลัดกันช่วยก็อวยชัย ถ้าขัดกันก็บรลัยทั้งสองทาง” (คมสันต์ จันทร์อ่อน, 2558) จากข้อความดังกล่าว ถือเป็นตัวสะท้อนบ่งบอกให้รู้ว่าบ้านและวัดเป็นสิ่งที่ขาดกันไม่ได้ และยังมีโรงเรียนที่เข้ามามีบทบาทสำคัญอีกสถาบันหนึ่ง ซึ่งความสัมพันธ์ระหว่าง “โรงเรียน” กับ “วัด” มีความเกี่ยวข้องและสัมพันธ์กับสังคมไทยมาตั้งแต่อดีตจนถึงปัจจุบัน แสดงให้เห็นว่า “บ้าน วัด โรงเรียน” หรือที่เรียกสั้นๆ ว่า “บวร” เป็นเสมือนทุนมรดกทางสังคมที่อยู่คู่สังคมไทยมาช้านาน

ฟูโกต์ (1980 อ้างถึงในไชยรัตน์ เจริญสินโอฬาร, 2549) ได้กล่าวไว้ว่า พื้นที่ชนิดพิเศษ คือ พื้นที่ที่สามารถอยู่ได้ในหลายมิติ เป็นทั้งพื้นที่จริงและพื้นที่ในอุดมคติ เป็นพื้นที่ที่มีลักษณะแตกต่างหลากหลาย เป็นได้ทั้งพื้นที่ (space) สถานที่ (place) และที่ตั้ง (site) และเป็นตัวเชื่อมโยงความแตกต่างเหล่านั้นเข้าด้วยกัน ส่วนคำว่า “พื้นที่สาธารณะ” หมายถึง เป็นพื้นที่ที่สามารถเข้าถึงได้ในเชิงกายภาพมากกว่าพื้นที่ส่วนตัว เป็นพื้นที่ที่มีความสัมพันธ์เกี่ยวข้องกับทุกคน ถูกจัดเตรียมด้วยภาครัฐเพื่อสาธารณชน เช่น ทางเท้า ถนน สวนสาธารณะ ลานชุมชน ลานเมือง เป็นพื้นที่สาธารณะที่สามารถเข้าใช้พื้นที่ได้โดยไม่ต้องขออนุญาต และในมิติเชิงสังคมนั้นพื้นที่สาธารณะเป็นพื้นที่ในการพบปะกันของกลุ่มคนที่มีความหลากหลายตา (ศุภชัย ชัยจันทร์ และณรงพน ไล่ประกอบทรัพย์, 2559) ซึ่งกรณี บ้าน วัด โรงเรียน ก็ถือเป็นพื้นที่สาธารณะอย่างหนึ่งที่เป็นสมบัติร่วมกันของคนในชุมชนเช่นกัน

อย่างไรก็ตาม ยังมีอีกพื้นที่หนึ่งที่ต้องใส่ใจซึ่งความเป็น “บวร” หรือ “บ้าน วัด โรงเรียน” นั่นก็คือ “ชุมชนบ้านท่านางหอม” ตำบลน้ำน้อย อำเภอหาดใหญ่ จังหวัดสงขลา ซึ่งถือเป็นพื้นที่ที่มีความโดดเด่น โดยมีวัดท่านางหอมและโรงเรียนวัดท่านางหอม เป็นศูนย์รวมใจของชุมชน และเป็นสถานที่ประกอบกิจกรรม โดยชุมชนบ้านท่านางหอมจะมีกิจกรรมต่างๆ ที่จะต้องปฏิบัติร่วมกัน เช่น งานบุญประเพณี งานสารทเดือนสิบ และเทศกาลต่างๆ อีกทั้ง

ยังมีตลาดนัดชุมชนบ้านท่านางหอม เป็นแหล่งรวมสินค้าชุมชน และพบปะสังสรรค์ของคนในชุมชน ซึ่งสถานที่เหล่านี้ตั้งอยู่ในอาณาบริเวณเดียวกัน และพื้นที่ทั้งสาม ได้แก่ ตลาดนัดบ้านท่านางหอม ซึ่งถือเป็นตัวแทนของบ้าน วัดท่านางหอม เป็นตัวแทนของวัด และ โรงเรียนวัดท่านางหอม เป็นตัวแทนของโรงเรียน ตัวแทนเหล่านี้แสดงให้เห็นถึงรูปแบบความเป็น “บวร” ดังที่บุญอยู่ ขอพรประเสริฐ (2552) ซึ่งให้ความหมายว่า “บ้าน วัด และโรงเรียน” มาจากการทำงานร่วมกันของ “บ้าน” ในที่นี้มีความหมายถึง “หมู่บ้าน” และ “แกนนำชุมชน” ส่วน “วัด” หมายถึง “สถาบันศาสนาและแกนนำด้านศาสนา” ส่วนสุดท้ายได้แก่ โรงเรียน ก็มีความหมายถึง “สถาบันการศึกษาและแกนนำทางความคิด ทั้งนี้ ภายใต้ตัวแบบ “บวร” ดังกล่าว ถือเป็นกลไกที่ทำงานภายใต้ระบบที่เรียกว่า “สามประสานแกนนำ” เป็นตัวแทนของทรัพยากรอำนาจ (Power Resource) ของชุมชน ซึ่งมีบทบาทในการชักจูงใจให้คนในชุมชนเกิดการเปลี่ยนแปลง อันจะนำไปสู่การพัฒนาชุมชนในด้านต่างๆ

การศึกษาครั้งนี้ทำให้เห็นถึงรูปแบบ “บวร” บ้าน วัด โรงเรียน ที่ยังคงใช้ได้จริงในหลายพื้นที่ โดยเฉพาะชุมชนบ้านท่านางหอม ตำบลน้ำน้อย อำเภอหาดใหญ่ จังหวัดสงขลา ด้วยเหตุนี้ทางกลุ่ม ผู้ศึกษาจึงตระหนักถึงความสำคัญของรูปแบบ “บวร” และการใช้ประโยชน์บนพื้นที่สาธารณะของชุมชนบ้านท่านางหอม ผู้วิจัยจึงสนใจที่จะศึกษาการใช้ประโยชน์ของพื้นที่สาธารณะระหว่างบ้าน วัด โรงเรียน เพื่อนำผลที่ได้มาปรับปรุงและพัฒนา รูปแบบการทำการกิจกรรมในชุมชน และพัฒนาสถานที่ทั้งสาม ได้แก่ ตลาดนัดท่านางหอม วัดท่านางหอม และโรงเรียนวัดท่านางหอมต่อไป และเพื่อศึกษาการใช้ประโยชน์ของพื้นที่สาธารณะระหว่างบ้าน วัด โรงเรียนของชุมชนบ้านท่านางหอม ตำบลน้ำน้อย อำเภอหาดใหญ่ จังหวัดสงขลา

วรรณกรรมและแนวคิดที่เกี่ยวข้อง

การศึกษาครั้งนี้ ผู้วิจัยได้ทบทวนเอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง ซึ่งสามารถสรุปได้ดังนี้

ภวณัฐสร หนูมาก (2549) ได้กล่าวไว้ว่า “บวร” (บ้าน วัด โรงเรียน) เป็นการมุ่งพยายามนำเอาองค์กร หรือ สถาบันหลักในชุมชนท้องถิ่นมาเป็นยุทธศาสตร์ในการพัฒนา ได้แก่ การนำเอาสถาบันที่สำคัญในชุมชน 3 สถาบัน ได้แก่ 1. สถาบันทางสังคม (บ้าน) ประกอบด้วยกำนัน ผู้ใหญ่บ้าน คณะกรรมการหมู่บ้าน องค์กรการบริหารส่วนตำบล สาธารณสุขตำบล เกษตรตำบล เป็นต้น รวมทั้งระบบกลไกในการบริหารที่มาจากรัฐ ในรูปอื่น ๆ ที่จะพัฒนาทางด้านสภาพแวดล้อม ด้านกายภาพ ต่างๆ ภายในหมู่บ้านหรือชุมชน 2. สถาบันศาสนา (วัด) หน่วยทางสังคมอีกหน่วยหนึ่งที่สำคัญ ประกอบด้วยเจ้าอาวาส พระภิกษุสามเณร อุบาสก อุบาสิกา อาจจะหมายรวมถึง องค์กร หรือ หรือ สถาบันทางศาสนาต่างๆ ในชุมชนนั้นๆ 3. สถาบันการศึกษา (โรงเรียน) หน่วยทางสังคมสุดท้ายที่กล่าวถึง ประกอบด้วยครูใหญ่ อาจารย์ใหญ่ คณะคณาธิการ และบุคลากรทางการศึกษาอื่นๆ ทั้งในโรงเรียน วิทยาลัย มหาวิทยาลัย และองค์กรทางการศึกษาอื่นๆ ประกอบกับปัจจุบัน นายกรัฐมนตรีพล.อ.ประยุทธ์ จันทร์โอชา ได้ให้ความสำคัญกับบ้าน วัด โรงเรียน โดยกล่าวไว้ว่า “อยากให้กระทรวงศึกษาธิการเป็นหน่วยงานหลักในการเชื่อมต่อความสัมพันธ์ระหว่างบ้าน วัด โรงเรียน ซึ่งถือเป็นเรื่องสำคัญและเป็นแนวทางของในหลวงรัชกาลที่ 9 และสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว รัชกาลที่ 10 เพราะการเชื่อมต่อความสัมพันธ์ดังกล่าวจะเป็นการขับเคลื่อนประเทศไทยให้เติบโตอย่างยั่งยืน” (ไทยรัฐฉบับพิมพ์, 2560)

นอกจากนี้ผู้วิจัยนำแนวคิดพื้นที่ชนิดพิเศษของ พูโกต์ (อ้างถึงในไชยรัตน์ เจริญสินโอฬาร, 2549) ที่ให้สาระสำคัญของพื้นที่ชนิดพิเศษโดยสรุปได้เป็นหลักการสำคัญ 6 ประการ มาใช้เป็นกรอบในการศึกษา ได้แก่ ประการแรก มีพื้นที่ชนิดนี้ในทุกสังคม ทุกวัฒนธรรมในโลกของเรา เพียงแต่ในแต่ละสังคมและในแต่ละยุคสมัยจะมีวิธีคิดเกี่ยวกับพื้นที่ชนิดพิเศษนี้แตกต่างกันออกไป ประการที่สอง ในแต่ละสังคมสามารถสร้าง กำหนดบทบาท-หน้าที่ให้กับพื้นที่ชนิดนี้แตกต่างกันไป ประการที่สาม พื้นที่สถานที่พิเศษเหล่านี้สามารถอยู่ร่วมกันกับพื้นที่ สถานที่แบบอื่นๆ ในสังคมได้ แม้ว่าจะขัดแย้ง

“บวร” บ้าน วัด โรงเรียนกับความเป็นพื้นที่สาธารณะ... | ธีรมาศ สุเวช และคณะ

กันหรือไปด้วยกันไม่ได้ก็ตาม ประการที่สี่ พื้นที่ชนิดพิเศษอยู่กับที่ไม่ค่อยผูกพันกับเวลา แต่มีระบบเวลาของตัวเอง ประการที่ห้า พื้นที่ชนิดพิเศษนี้จะทำงานภายใต้ระบบเปิดและปิดไปพร้อมๆกัน กล่าวคือ มีใช้พื้นที่สถานที่สาธารณะที่ใดๆ จะเข้าไปก็ได้ขณะเดียวกันก็ไม่ใช้พื้นที่สถานที่ปิดที่เข้าได้เฉพาะคนบางกลุ่ม และประการที่หก พื้นที่สถานที่พิเศษเหล่านี้ ทำหน้าที่เชื่อมโยงพื้นที่ สถานที่ชนิดอื่นๆ ในสังคมเข้าด้วยกัน

จากแนวคิดพื้นที่ชนิดพิเศษดังกล่าว จะเห็นได้ว่า มีการให้คำนิยามพื้นที่หลายประการ

โดยพื้นที่เหล่านั้นล้วนมีบทบาทหน้าที่ที่แตกต่างไปจากเดิม และมีความเชื่อมโยงกับพื้นที่ชนิดอื่นๆ ในการศึกษาครั้งนี้ ผู้วิจัยมองว่าบ้าน วัด โรงเรียน ถือเป็นพื้นที่สาธารณะรูปแบบหนึ่งในพื้นที่ชนิดพิเศษ ที่มีความเชื่อมโยงและเกี่ยวข้องกันระหว่าง 3 สถานที่ดังกล่าว

วิธีการศึกษา

การศึกษานี้ใช้ระเบียบวิธีการวิจัยเชิงคุณภาพ เลือกพื้นที่ศึกษาชุมชนบ้านท่านางหอม ตำบลน้ำน้อย อำเภอหาดใหญ่ จังหวัดสงขลา เก็บรวบรวมข้อมูล โดยใช้การสัมภาษณ์เชิงลึก ใช้การสังเกตแบบมีส่วนร่วมกับผู้ให้ข้อมูล คือ ชาวบ้านชุมชนบ้านท่านางหอม ที่มีความเกี่ยวข้องกับ 3 สถานที่สำคัญ ได้แก่ ตลาดนัดท่านางหอม วัดท่านางหอม และโรงเรียนวัดท่านางหอม จำนวน 10 คน ร่วมกับการศึกษาเอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง จากนั้นนำข้อมูลที่ได้นำวิเคราะห์เชิงเนื้อหา และนำเสนอผลงานวิจัยโดยวิธีการพรรณนา

ผลการศึกษา

1. บริบทบ้าน วัด โรงเรียนของชุมชนบ้านท่านางหอม

1.1 ลักษณะพื้นที่ทางกายภาพ

ชุมชนบ้านท่านางหอม เป็นชุมชนที่มีทรัพยากรทางธรรมชาติที่อุดมสมบูรณ์ มีสภาพภูมิศาสตร์เป็นทุ่งภูเขา แม่น้ำลำคลอง ที่ราบ และ ทุ่งนา

ทำให้คนในชุมชนส่วนใหญ่มีการประกอบอาชีพทางการเกษตรเพื่อยังชีพ โดยเฉพาะวิถีชีวิตการทำนาข้าว และการทำประมงพื้นบ้าน อันเป็นการสะท้อนให้เห็นถึงการดำเนินชีวิตที่สอดคล้องกับบริบทพื้นที่ของชุมชนบ้านท่านางหอม (“แผนชุมชนบ้านท่านางหอม”, 2557) ดังภาพ 1

ภาพ 1 : ชุมชนบ้านท่านางหอม
ที่มา : ภาพถ่ายโดยผู้วิจัย วันที่ 9 กันยายน 2559

ภาพ 2 : ภาพถ่ายทางดาวเทียม จากโปรแกรม Google Maps
บริเวณ ตลาดนัดท่านางหอม วัดท่านางหอม และโรงเรียนวัดท่านางหอม

จากภาพ 2 จะเห็นได้ว่า ตลาดนัดท่านางหอม วัดท่านางหอม และโรงเรียนวัดท่านางหอม อยู่ในบริเวณพื้นที่ละแวกเดียวกัน และพื้นที่เหล่านั้นล้วนเป็นพื้นที่ของวัดทั้งหมด ซึ่งสถานที่ทั้งสาม มีรายละเอียดเชิงพื้นที่ ดังนี้

1) วัดท่านางหอม ตั้งอยู่หมู่ที่ 5 ตำบลน้ำน้อย อำเภอหาดใหญ่ จังหวัดสงขลา มีที่ดินตั้งวัดเนื้อที่ 20 ไร่ 93 ตารางวา พื้นที่ตั้งวัดเป็นที่ราบล้อมด้วยหมู่บ้านและทุ่งนา ภายในวัดท่านางหอม มีชมรมผู้สูงอายุอยู่ในวัด ซึ่งถือเป็นจุดรวมตัวของคนในชุมชนท่านางหอมทั้งหมดทั้งหมู่ 5 , 6 และ 7

2) ตลาดนัดท่านางหอม ตั้งอยู่บริเวณหมู่ที่ 6 ตรงข้ามวัดท่านางหอม ห่างจากวัดท่านางหอมประมาณ 50 เมตร ซึ่งถือเป็นส่วนหนึ่งของพื้นที่วัด อยู่ติดกับศาลาอเนกประสงค์ของวัดท่านางหอม ติดบริเวณริมถนน ภายในตลาดนัดจะประกอบไปด้วยแผงขายของหลายแผงด้วยกัน ซึ่งเป็นแผงที่ทำมาจากไม้ สร้างขึ้นอย่างเรียบง่าย บางคนก็ปูเสื่อขายตามบริเวณพื้นที่ตลาดนัด

3) โรงเรียนวัดท่านางหอม มีเนื้อที่ประมาณ 17 ไร่ 1 งาน ห่างจากวัดท่านางหอมประมาณ 200 เมตร ภายในโรงเรียนประกอบไปด้วยอาคารเรียนแบบ สปช. อาคารเรียนป.1 โรงอาหาร บ่อเลี้ยงปลา แปลงเกษตร สนามเด็กเล่น สนามหญ้าลานกว้าง และมีศูนย์พัฒนาเด็กเล็กอยู่ภายในโรงเรียน

1.2 ลักษณะพื้นที่ทางสังคม

พื้นที่ชุมชนบ้านท่านางหอมเป็นพื้นที่ชุมชนชนบทที่มีวิถีชีวิตติดล้าคลอง มักอยู่กันแบบเครือญาติ มีความสนิทสนมกัน และนับถือศาสนาพุทธ ร้อยละ 100 มีกิจกรรมประเพณีต่างๆ ที่จะต้องปฏิบัติร่วมกัน เช่น งานบุญประเพณี งานสารทเดือนสิบ ประเพณีชักพระเดือนห้า โดยมีสถานที่ประกอบกิจกรรม คือ วัดท่านางหอมและโรงเรียนวัดท่านางหอม อีกทั้งยังมีตลาดนัดชุมชนบ้านท่านางหอม เป็นแหล่งรวมสินค้าชุมชน และเป็นแหล่งพบปะสังสรรค์ของคนในพื้นที่ ประกอบกับพื้นที่ทั้ง 3 สถานที่ คือ ตลาดนัดท่านางหอม วัดท่านางหอม และโรงเรียนวัดท่านางหอม อยู่ในอาณาบริเวณเดียวกัน และมีความเชื่อมโยงกันทั้งทางด้านเศรษฐกิจ สังคม และวัฒนธรรม มาตั้งแต่อดีตจนถึงปัจจุบัน

2. การใช้ประโยชน์บนพื้นที่สาธารณะระหว่างบ้าน วัด โรงเรียน ของชุมชนบ้านท่านางหอม

ชุมชนบ้านท่านางหอม ตำบลน้ำน้อย อำเภอหาดใหญ่ จังหวัดสงขลา ถือเป็นพื้นที่หนึ่งที่มีพื้นที่สาธารณะสำหรับคนในชุมชน ซึ่งทุกคนสามารถเข้าถึงและใช้ประโยชน์จากพื้นที่เหล่านั้นได้ทั้งหมด เพราะชาวบ้านทุกคนถือเป็นเจ้าของพื้นที่นั้นๆ ซึ่งได้แก่ ตลาดนัดท่านางหอม วัดท่านางหอม และโรงเรียนวัดท่านางหอม

จากแนวคิดพื้นที่ชนิดพิเศษของฟูโกต์ (อ้างถึงในไชยรัตน์ เจริญสินโอฬาร, 2549) ที่ให้สาระสำคัญของพื้นที่ชนิดพิเศษโดยสรุปได้เป็นหลักการสำคัญ 6 ประการดังที่กล่าวข้างต้น เมื่อผู้วิจัยได้ทำการพิจารณาพื้นที่สาธารณะระหว่างบ้าน วัด โรงเรียนของชุมชนบ้านท่านางหอม ตำบลน้ำน้อย อำเภอหาดใหญ่ จังหวัดสงขลา พบว่า พื้นที่บ้าน วัด โรงเรียนของชุมชนบ้านท่านางหอม ถือเป็นพื้นที่สาธารณะ ซึ่งเป็นรูปแบบหนึ่งของพื้นที่ชนิดพิเศษ เนื่องจากพื้นที่ดังกล่าวตั้งอยู่ในอาณาบริเวณเดียวกัน มีบทบาทหน้าที่ที่ต้องดำเนินการร่วมกัน ประกอบกับพื้นที่ทั้ง 3 สถานที่ ได้แก่ ตลาดนัดท่านางหอม วัดท่านางหอม โรงเรียนวัดท่านางหอมมีความเกี่ยวข้องและเชื่อมโยงระหว่างกัน สอดคล้องกับแนวคิดพื้นที่ชนิดพิเศษของฟูโกต์ทั้งหมด 4 ประการ และได้ทำการวิเคราะห์และตีความแยกเป็นประเด็น ดังนี้

ภาพ 3 : ภาพจำลองพื้นที่ตลาดนัด วัด โรงเรียนของชุมชนบ้านท่านางหอม
ที่มา : แผนภาพโดยผู้วิจัย วันที่ 10 พฤศจิกายน 2559

2.1 พื้นที่สาธารณะกับยุคสมัย

บ้าน วัด โรงเรียนของชุมชนบ้านท่านางหอม ถือเป็นพื้นที่สาธารณะที่ล้วนมีการเปลี่ยนแปลงตามยุคสมัย และยังคงความเป็น “บวร” ตั้งแต่อดีตมาจนถึงปัจจุบัน แต่มีการให้นิยามเหตุผลของการเปลี่ยนแปลงและช่วงเวลาเหล่านั้นที่แตกต่างกันออกไป

ในอดีตวัดท่านางหอมมีพื้นที่เพียงไม่กี่ไร่ โดยครึ่งหนึ่งเป็นพื้นที่ของวัด และอีกครึ่งหนึ่งเป็นพื้นที่ของชาวบ้าน ซึ่งต่อมาเกิดการแลกเปลี่ยนพื้นที่กันวัดได้นำพื้นที่เหล่านั้นมาพัฒนาให้กลายเป็นพื้นที่ของสวนรวม หรือที่เรียกกันว่า “พื้นที่สาธารณะ” ซึ่งชาวบ้านทุกคนสามารถใช้พื้นที่ในการประกอบกิจกรรมต่างๆ ได้อย่างเท่าเทียม ดังคำสัมภาษณ์ ดังนี้

“...เดิมทีพื้นที่วัดมาจากการแลกเปลี่ยนกับชาวบ้าน เมื่อก่อนวัดมันมีที่ไม่กี่ไร่แล้วชาวบ้านขอแลกเปลี่ยนกัน ครึ่งหนึ่งของวัดเป็นที่ดินของชาวบ้าน เมื่อก่อนวัดมันอยู่ไปไกลจากที่เดิม แล้วก็ย้ายมาอยู่ตรงนี้ ที่ดินวัดก็ให้ชาวบ้านไปที่ดินชาวบ้านก็มาเป็นของวัด ตลาดนัด โรงเรียนก็ใช้พื้นที่วัดหมดเลย...”

(ประสิทธิ์ กิจฉาโน, สัมภาษณ์วันที่ 30 กันยายน 2559)

นอกจากนี้การที่วัดให้พื้นที่ตลาดนัด และโรงเรียนในการดำเนินกิจกรรมต่างๆ ประกอบกับการเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้นในชุมชน ไม่ว่าจะเป็นการเปลี่ยนแปลงทางสังคม เทคโนโลยี และวิถีชีวิต ของคนในชุมชน ส่งผลให้ตลาดนัดท่านางหอม และโรงเรียนวัดท่านางหอมเกิดการเปลี่ยนแปลงตามไปด้วย อันเป็นตัวสะท้อนให้เห็นถึงการเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้นบนพื้นที่สาธารณะของวัด ซึ่งสามารถแบ่งเป็น 3 ยุคด้วยกัน ได้แก่

ยุคแรก : ยุคตลาดนัด โรงเรียน ภายในวัด พ.ศ. 2500-2524

ตลาดนัดยุคแรกเป็นยุคที่อยู่ในวัด เป็นตลาดนัดที่ได้รับความนิยมจาก

คนในชุมชน และคนนอกชุมชนเป็นอย่างมาก เนื่องจากในสมัยนั้นวัดถือเป็น ศูนย์กลางของชุมชน อีกทั้งในอดีตตลาดนัดมีจำนวนน้อยคนจึงนิยมมาซื้อ สินค้าจากที่นี่ นอกจากนี้ ยังมีการจัดการเรียนการสอนบริเวณภายในวัด โดยมีพระสงฆ์เป็นผู้ให้ความรู้ควบคู่คุณธรรม

ยุคที่สอง : ยุคตลาดนัดข้างท่าหน้า โรงเรียนข้างวัด พ.ศ. 2525-2548

เนื่องจากวัดถือเป็นพื้นที่เขตอภัยทาน แต่สินค้าที่ได้เข้ามาในวัดนั้นมี ทั้งเนื้อหมู เนื้อไก่ และสัตว์น้ำต่างๆ ที่จับได้ตามท้องทะเล ทางเจ้าอาวาส เห็นว่าไม่เหมาะสม จึงทำการย้ายที่ตั้งมาบริเวณข้างท่าหน้า ตลาดนัดยุคที่สอง เป็นยุคแห่งการเปลี่ยนแปลง มีความโดดเด่นทางด้านการค้าขายทางน้ำ คือมี ชาวประมงทุกคนในพื้นที่ชุมชนท่านางหอม และนอกพื้นที่ชุมชนท่านางหอม เข้ามาค้าขาย ก่อให้เกิดการแลกเปลี่ยนสินค้า ไปพร้อม ๆ กับการแลกเปลี่ยน วิถีชีวิต วัฒนธรรมกับคนพื้นที่อื่นๆ ด้วย นอกจากนี้ ยังเป็นยุคที่มีความเจริญ รุ่งเรืองทางการศึกษา ทำให้มีจำนวนนักเรียนเพิ่มมากขึ้นจากยุคแรก ส่งผลให้อาคารเรียนไม่เพียงพอ พระครูอุดมสาธุกิจ เจ้าอาวาสวัดท่านางหอม จึงได้ไปซื้อที่ดินใหม่ และทำการย้ายจากอาคารเรียนออกมาจากบริเวณ ภายในวัด ภายใต้อชื่อ โรงเรียนวัดท่านางหอม (อุดมสาธุกิจอุปถัมภ์) ตั้งคำ สัมภาษณ์ ดังนี้

“...ตลาดนัดมีมานานมากแล้ว ตลาดนัด ตอนแรกมันอยู่ ในวัด แต่ด้วยมีการค้าขายเนื้อสัตว์ทางวัดจึงเห็นว่าไม่เหมาะสม เนื่องจากวัดเป็นเขตอภัยทาน ต่อมาตลาดนัดเลยย้ายไป อยู่ตรงท่าหน้า...”

(เปลี่ยน ไชยเสนะ, สัมภาษณ์วันที่ 30 กันยายน 2559)

“...โรงเรียนก็เป็นพื้นที่วัด คือเจ้าอาวาสองค์ที่ 5 พ่อท่าน อินชื้อที่ให้ แก่ขอขบสนับสนุนด้านการศึกษา...”

(นิตย์ ไชยเสนะ, สัมภาษณ์วันที่ 30 กันยายน 2559)

“บวร” บ้าน วัด โรงเรียนกับความเป็นพื้นที่สาธารณะ... | ธีรมาศ สุเวช และคณะ

ยุคที่สาม : ยุคตลาดนัดข้างศาลาอเนกประสงค์ โรงเรียนข้างวัด พ.ศ.
2549-ปัจจุบัน

เนื่องจากชุมชนบ้านท่านางหอมเริ่มมีโครงการพัฒนาชุมชนเพิ่มขึ้น มีการตัดถนนภายในชุมชน ทำให้มีการค้าขายสินค้าบริเวณถนนเกิดขึ้น จึงก่อให้เกิดอันตรายกับคนที่กำลังซื้อขายสินค้าภายในตลาดนัด ทางเจ้าอาวาสได้ทราบข่าวจึงจัดให้มีการย้ายตลาดนัดขึ้นอีกครั้ง จนกลายมาเป็นตลาดนัดท่านางหอมในยุคปัจจุบัน ซึ่งตั้งอยู่บริเวณข้างศาลาอเนกประสงค์ของวัดท่านางหอม เป็นยุคที่มีพ่อค้าแม่ค้าหาบเร่จากชุมชนภายนอกเข้ามาจำนวนมาก แต่ก็ยังคงมีคนในชุมชนบ้านท่านางหอม คนเก่าคนแก่ทำการค้าขายอยู่ ซึ่งยุคนี้จะมีร้านค้าและสินค้าน้อยกว่าในยุคที่แรกและยุคที่สอง ในส่วนของโรงเรียนวัดท่านางหอม ก็ยังคงส่งเสริมด้านคุณธรรม จริยธรรมควบคู่ไปกับวัด ดังคำสัมภาษณ์ ดังนี้

88

Vol. 24

No. 3

Sep.

-

Dec.

2018

“...ตลาดได้ย้ายมาอยู่ตรงนี้เพราะสถานที่เก่าตรง
ท่าเรือแคบ ตลาดนัดขยายตัวเพิ่มขึ้นพ่อค้าแม่ค้ามีเยอะขึ้น
เวลาขายจะขายกันบนถนนตรงข้าง ๆ ท่าเรือแล้วรถก็ไป
มาลำบากเจ้าอาวาสเลยมีนโยบายขึ้นมาให้ย้ายไปขายใน
ที่ปัจจุบันซึ่งเมื่อก่อนที่ตรงนั้นมันเป็นป่าของวัด เขาก็เลย
จัดการย้ายตลาดนัดมา...”

(เอกพล แก้วประดับเพชร, สัมภาษณ์วันที่ 30 กันยายน 2559)

2.2 พื้นที่สาธารณะกับบทบาท-หน้าที่ทางสังคม

วัดท่านางหอม ถือเป็นพื้นที่ในรองรับการจัดประเพณี วัฒนธรรม รวมถึงพิธีกรรมทางศาสนาเป็นเสมือนศูนย์รวมจิตใจของคนในชุมชนบ้านท่านางหอม อย่างไรก็ตามวัดท่านางหอมไม่ได้มีบทบาทเป็นเพียงแค่วัดเท่านั้น แต่ยังเป็นสถานที่ที่มีบทบาทสำคัญต่อโรงเรียนวัดท่านางหอม และตลาดนัดท่านางหอมอีกด้วย ดังคำสัมภาษณ์ ดังนี้

“...โรงเรียนวัดท่านางหอม เป็นโรงเรียนที่อยู่คู่กันกับวัดท่านางหอมมานาน ทำให้โรงเรียนมีการทำกิจกรรมเกี่ยวกับวัดหลายด้าน ไม่ว่าจะเป็น การทอดกฐิน การแห่เทียน โดยอาศัยการมีส่วนร่วมของนักเรียน อีกทั้งยังมีการดำเนินโครงการปลูกฝังด้านพุทธศาสนาให้แก่นักเรียนอยู่เป็นประจำ จนกระทั่งได้รับการคัดเลือกเป็นโรงเรียนดีเด่นด้านคุณธรรมและจริยธรรม และถูกพัฒนาให้กลายเป็นโรงเรียนวิถีพุทธในปี 2556”

(พัชรีย์ ศิริโชติ, สัมภาษณ์วันที่ 21 ตุลาคม 2559)

“...วัดให้ตลาดนัดใช้พื้นที่ ตลาดนัดก็ให้เป็นเงินทำบุญซะมากกว่า ก็คือ มีคนในชุมชนมาเก็บค่าแผงแล้วนำเงินมาสมทบทุนแก่วัด ส่วนใหญ่จะให้ป็นรายปี โดยเก็บวันละประมาณ 20 บาท...”

(พระมหาปัญญา, สัมภาษณ์วันที่ 24 กันยายน 2559)

2.3 พื้นที่สาธารณะกับการอยู่ร่วมกัน

สถานที่ทั้ง 3 สถานที่ ได้แก่ วัดท่านางหอม โรงเรียนวัดท่านางหอม และตลาดนัดท่านางหอม ล้วนมีความสัมพันธ์ร่วมกัน และไม่มีความขัดแย้งกัน สังเกตได้จากการที่มีการจัดประชุมร่วมกัน โดยการจัดประชุมขึ้นก็จะได้รับความร่วมมือจากทางโรงเรียน ผู้นำชุมชน และชาวบ้านในชุมชนอยู่ตลอด ดังคำสัมภาษณ์ ดังนี้

“...โรงเรียนมุ่งเน้นที่บ้าน วัด โรงเรียน ที่เรียกว่า “บวร” ให้สามารถอยู่ร่วมกันได้ โรงเรียนมีโครงการและกิจกรรมหลายอย่าง ที่เป็นการส่งเสริมความสัมพันธ์ โดยจะเชิญผู้ปกครอง เชิญคนในชุมชนเข้ามาร่วมกันทำกิจกรรม นอกจาก

“บวร” บ้าน วัด โรงเรียนกับความเป็นพื้นที่สาธารณะ...| อธิมาศ สุเวช และคณะ

นี้เวลาสมโภชกฐิน คุณครูและทางโรงเรียนจะไปร่วมกันทำ
ดอกไม้ จัดดอกไม้เพื่อตั้งไว้ในสำคัญต่างๆแล้วพอวันทอด
กฐินทางเราก็ก็นำดอกไม้ไปร่วมแห่ด้วย...”

(พัชรีย์ ศิริโชติ, สัมภาษณ์วันที่ 21 ตุลาคม 2559)

2.4 พื้นที่สาธารณะกับการเชื่อมโยงพื้นที่อื่น

วัดท่านางหอม ถือเป็นตัวกลางสำคัญในการเชื่อมโยงกิจกรรม
ต่างๆ ของโรงเรียนวัดท่านางหอมและตลาดนัดท่านางหอมเข้าด้วยกัน ซึ่ง
พื้นที่ทั้งสาม ล้วนเชื่อมโยงกันในรูปแบบของสามเหลี่ยมความสัมพันธ์

วัดท่านางหอมกับโรงเรียนวัดท่านางหอม

วัดไม่ได้เป็นแค่พื้นที่ในการทำกิจกรรมทางศาสนาเท่านั้น แต่ยังเป็น
สถานที่ที่เชื่อมโยงกิจกรรมต่างๆ ไม่ว่าจะเป็น การที่โรงเรียนเชิญชวน
ผู้ปกครองและคนในชุมชนมาร่วมทำบุญตักบาตรที่โรงเรียน การนิมนต์
พระมาบิณฑบาต ซึ่งกิจกรรมดังกล่าวนี้ ได้รับความร่วมมือจากหลายๆ
ภาคส่วนเป็นอย่างดี ทำให้เห็นถึงการเชื่อมโยงพื้นที่ของวัดกับโรงเรียนที่มี
ต่อกัน ดังคำสัมภาษณ์ ดังนี้

“...เมื่อถึงวันที่เกี่ยวข้องกับพุทธศาสนา ทางโรงเรียน
จะไปร่วมด้วย โดยการพาเด็กนักเรียนไปแห่เทียนหล่อเทียน
พรรษา นำเด็กไปเล่นดนตรีไทย ไปร่วมทำบุญทุกปี นอกจากนี้
นี้แล้วก็มีก็นำนักเรียนไปร่วมพัฒนาวัด ทำความสะอาด
วัด...”

(จุฑาทพร แก้วบุญจันทร์, สัมภาษณ์วันที่ 21 ตุลาคม 2559)

โรงเรียนท่านางหอมกับตลาดนัดท่านางหอม

ตลาดนัดท่านางหอมกับโรงเรียนท่านางหอม มีการทำกิจกรรม
ต่างๆ ร่วมกัน คือทางโรงเรียนได้รับการสนับสนุนจากบริษัท ซีพี ออลล์

จำกัด (มหาชน) ในการเลี้ยงปลาตุก ซึ่งผลผลิตที่ได้จะนำมาใช้ในโครงการพระราชดำริของอาหารกลางวันของโรงเรียนส่วนหนึ่งและอีกส่วนหนึ่งจะนำไปขายในตลาดนัด และทางโรงเรียนก็ได้ให้เด็กนักเรียนเข้าไปช่วยจัดโครงการพัฒนาทำความสะอาดตลาดนัด เป็นตัวสะท้อนให้เห็นว่าตลาดนัดและโรงเรียนมีความสัมพันธ์ที่ดีต่อกัน ดังคำสัมภาษณ์ ดังนี้

“...ในเรื่องของตลาดนัดส่วนหนึ่งโรงเรียนก็มีโครงการตามแนวพระราชดำริส่งเสริมการปลูกผัก การเลี้ยงปลา การเพาะเห็ดไว้เป็นอาหารกลางวัน ซึ่งผลผลิตนอกจากจะใช้เป็นอาหารกลางวัน ทางโรงเรียนก็นำมาจำหน่ายในตลาดนัด โดยเฉพาะเห็ดและปลา ในตอนเช้า ๆ นักเรียนก็จะมาเก็บเห็ดไปขายที่ตลาดนัด...”

(พัชรีย์ ศิริโชติ, สัมภาษณ์วันที่ 21 ตุลาคม 2559)

ตลาดนัดทำางหอมกับวัดทำางหอม

ตลาดนัดทำางหอมตั้งอยู่บนพื้นที่ของวัดทำางหอม ซึ่งตอนแรกทางวัดไม่ขอเก็บเงินค่าพื้นที่ เพราะถือเป็นพื้นที่สาธารณะ แต่ทางชาวบ้านเห็นว่าควรให้เงินกับทางวัดจึงได้มีการเก็บค่าเช่าแผงตลาดนัดขึ้นมา โดยทุกปีทางตลาดนัดจะมอบเงินให้ปีละหนึ่งหมื่นบาท และเมื่อทางวัดมีกิจกรรมชาวบ้านทุกคนในชุมชนบ้านทำางหอมจะมีส่วนร่วมเป็นอย่างดี ดังคำสัมภาษณ์ ดังนี้

“...ตลาดนัดให้เป็นเงินทำาบุญซะมากกว่า ก็คือมีคนในชุมชนมาเก็บค่าแผงแล้วนำเงินมาสมทบทุนแก่วัด ส่วนใหญ่จะให้ป็นรายปี โดยเก็บวันละประมาณ 20 บาท...”

(พระมหาปัญญา, สัมภาษณ์วันที่ 24 กันยายน 2559)

สรุปและอภิปรายผล

บ้าน วัด โรงเรียน ถือเป็นพื้นที่สาธารณะที่คนในชุมชนสามารถเข้าถึงและใช้ประโยชน์ร่วมกันได้ โดยพื้นที่ตลาดนัดทำางหอม วัดทำางหอม และโรงเรียนวัดทำางหอม ถือเป็นตัวสะท้อนความเชื่อมโยงระหว่างกันที่แสดงให้เห็นถึงความเป็น “บวร” เนื่องจากคนในชุมชนมีวิถีชีวิตที่ผูกพันกับบ้าน วัด โรงเรียน มาตั้งแต่อดีตจนถึงปัจจุบัน โดยคนในชุมชนส่วนใหญ่นับถือศาสนาพุทธ มีการดำเนินชีวิตคู่กับวัดมาช้านาน ประกอบกับในอดีตการจัดการศึกษาในชุมชน จะใช้พื้นที่วัดเป็นศูนย์กลางในการเรียนรู้ หรือที่เรียกว่า “โรงเรียนวัด” อีกทั้งชุมชนมีตลาดนัดเป็นสถานที่พบปะสังสรรค์ และเป็นศูนย์รวมของคนในชุมชน โดยพื้นที่ทั้งสาม ตั้งอยู่ในบริเวณเดียวกัน มีความสำคัญ มีบทบาทหน้าที่ที่เกี่ยวข้องกัน และมีความเชื่อมโยงความสัมพันธ์เหล่านั้นเข้าด้วยกันอย่างชัดเจน เช่นเดียวกับแนวคิดของฟูโกต์ (อ้างถึงในไชยรัตน์ เจริญสินโอฬาร, 2549) ที่มองว่าพื้นที่ชนิดพิเศษ เป็นพื้นที่ที่สามารถอยู่ได้ในหลายมิติ เป็นพื้นที่ที่มีลักษณะแตกต่างหลากหลาย และสามารถเชื่อมโยงความแตกต่างของพื้นที่อื่นๆ เข้าด้วยกันได้

จากการพิจารณาพื้นที่สาธารณะระหว่างบ้าน วัด โรงเรียนของชุมชนบ้านทำางหอม มีความสอดคล้องกับแนวคิดพื้นที่ชนิดพิเศษของฟูโกต์ ทั้งหมด 4 ประการ ซึ่งสามารถแยกเป็นประเด็น ดังนี้

1. พื้นที่สาธารณะกับยุคสมัย พบว่า บ้าน วัด โรงเรียนของชุมชนบ้านทำางหอม ถือเป็นพื้นที่สาธารณะที่ล้วนมีการเปลี่ยนแปลงตามยุคสมัย อันเป็นการเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้นบนพื้นที่ของวัดทำางหอมทั้งหมด ประกอบกับการเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้นในชุมชน ไม่ว่าจะเป็น การเปลี่ยนแปลงทางสังคม เทคโนโลยี และวิถีชีวิตของคนในชุมชน ส่งผลให้ตลาดนัดทำางหอม และโรงเรียนวัดทำางหอมเกิดการเปลี่ยนแปลงตามไปด้วย ซึ่งภายใต้การเปลี่ยนแปลงเหล่านั้นก็ยังคงความเป็น “บวร” มาตั้งแต่อดีตจนถึงปัจจุบัน ซึ่งสามารถแบ่งออกเป็น 3 ยุค ได้แก่ ยุคแรก ยุคตลาดนัด โรงเรียน ภายในวัด พ.ศ. 2500-2524 ยุคที่สอง ยุคตลาดนัดข้างทำางน้ำ โรงเรียนข้างวัด พ.ศ. 2525-

2548 และยุคที่สาม ยุคตลาดนัดข้างศาลาอเนกประสงค์ โรงเรียนข้างวัด พ.ศ. 2549-ปัจจุบัน สอดคล้องกับสุรศักดิ์ บุญรอดและเก็ถตวา บุญปรากฏ, (2557) พบว่า ตลาดนัดเกาะหมี่แบ่งการเปลี่ยนแปลงออกเป็น 3 ระยะเวลา ระยะเวลาแรก เป็นการก่อตั้งเพื่อใช้เป็นพื้นที่แลกเปลี่ยนผลผลิตทางการเกษตร ระยะเวลาที่สองเป็นช่วงของการเข้ามาของสินค้าอุปโภคบริโภค มีการขยายพื้นที่ของตลาด ระยะเวลาที่สาม ลักษณะของตลาดนัดเกาะหมี่ในช่วงนี้เปลี่ยนไปจากเดิม เป็นช่วงของการเข้ามาของสินค้าเสื้อผ้ามือสอง โดยผู้ค้าจากภายนอก ชุมชน สอดคล้องกับงานวิจัยของนิธิ ลิศนันท์, (2559) ที่พบว่า ปัจจัยที่ส่งผลต่อการเปลี่ยนแปลงการใช้พื้นที่สาธารณะในเมืองเก่า นครราชสีมา คือ การเมือง เศรษฐกิจ วัฒนธรรม ซึ่งเป็นปัจจัยหลักที่มีความสำคัญ เป็นต้นกำเนิดที่ก่อให้เกิดปรากฏการณ์การใช้พื้นที่สาธารณะในเมืองเก่า และเป็นปัจจัยที่เป็นแรงผลักดันต่อการเปลี่ยนแปลงทางกายภาพของพื้นที่สาธารณะของเมืองเก่า เช่นเดียวงานวิจัยของศรัญญา สิงห์ชาติปริชากุล, (2554) พบว่า ในปัจจุบันรูปแบบวิถีชีวิตแบบเดิมๆ ยังพอมิให้เห็นอยู่บ้างแต่ก็อาจมีการปรับเปลี่ยนรูปแบบการดำเนินชีวิตเพื่อให้เข้ากับยุคสมัย เป็นไปในทางเดียวกันกับ เพชรณนัท นามแสงผา, (2555). พบว่า ปัจจัยสำคัญที่นำไปสู่การเปลี่ยนแปลงวิถีชีวิตของชาวบางโหลงในแต่ละช่วงเวลา คือการสร้างถนน ซึ่งได้สร้างความเปลี่ยนแปลงให้เกิดขึ้นในสังคมบางโหลงหลายประการทั้งด้าน เศรษฐกิจ สังคม และวัฒนธรรม ดังที่งานวิจัยของ สุภาวดี เชื้อพรหมณ์และ อรศิริ ปาณินท์, (2556) พบว่า โครงสร้างชุมชนความสำคัญของวัดกับชุมชนยังคงอยู่ วัดยังเป็นพื้นที่สาธารณะแบบเดิมของชุมชน และชาวบ้านปรับตัวในวิถีชีวิตมีการใช้ถนนในฐานะพื้นที่สาธารณะอย่างหลากหลาย

2. พื้นที่สาธารณะกับบทบาท-หน้าที่ทางสังคม พบว่า วัดถือเป็นสถานที่รองรับกิจกรรมทางศาสนาและเป็นศูนย์รวมใจของชุมชนบ้านท่านางหอม นอกจากนี้วัดยังเป็นพื้นที่สาธารณะที่ได้ให้พื้นที่กับโรงเรียนในการทำกิจกรรมร่วมกัน เช่น การปลูกฝังด้านพุทธศาสนาให้แก่นักเรียนอยู่เป็นประจำ จนกระทั่งได้รับการคัดเลือกให้เข้าโครงการโรงเรียนดีเด่นด้านคุณธรรม

และจริยธรรมและถูกพัฒนาให้กลายเป็นโรงเรียนวิถีพุทธในปี พ.ศ. 2556 นอกจากนี้วัดทำนงหอมยังให้พื้นที่ตลาดนัดทำนงหอม เพื่อใช้เป็นสถานที่แลกเปลี่ยนสินค้า ทำการค้าขาย ซึ่งวัดทำนงหอมกับตลาดนัดมีบทบาทหน้าที่ต่อกัน คือ วัดให้ตลาดนัดใช้พื้นที่ ตลาดนัดก็ให้เป็นเงินทำบุญแก่วัด ให้วัดได้นำไปใช้ประโยชน์ด้านต่าง ๆ ไม่ว่าจะเป็นการบูรณะซ่อมแซมวัด การทำนุบำรุงรักษาวัดต่อไป สอดคล้องกับงานวิจัยของนพรัตน์ ไชยชนะ, (2555) พบว่า ปฏิสัมพันธ์ระหว่างวัดกับชุมชนโดยรอบนั้น มีลักษณะพึ่งพาอาศัยซึ่งกันและกัน โดยวัดเป็นผู้นำด้านจิตวิญญาณ สนับสนุนส่งเสริมการอบรมและการศึกษาแก่เยาวชน ในขณะที่ชุมชนรอบวัดก็สนับสนุนการทำกิจกรรมทางศาสนาของวัด

3. พื้นที่สาธารณะกับการอยู่ร่วมกัน พบว่า พื้นที่สาธารณะทั้ง 3 สถานที่ คือ ตลาดนัดทำนงหอม วัดทำนงหอม และโรงเรียนวัดทำนงหอม ล้วนมีความสัมพันธ์ร่วมกัน ไม่มีความขัดแย้งต่อกัน สังเกตได้จากกรณีที่มีการจัดประชุมร่วมกัน โดยการจัดประชุมขึ้นก็จะได้รับความร่วมมือจากทางโรงเรียน ผู้นำชุมชน และชาวบ้านในชุมชนอยู่เสมอ สอดคล้องกับงานวิจัยของกุลธิคา ภูขันธ์ และพิทักษ์ ศิริวงศ์, (2556) พบว่า บ้าน วัด โรงเรียน มีการเปิดโอกาสให้ประชาชนได้แสดงความคิดเห็นในประเด็นต่าง ๆ โดยใช้เวทีประชาคมในการร่วมแก้ไขปัญหาของของชุมชน มีการนำศาสนาและวัฒนธรรมมาเป็นกลไกในการประสานพลัง รวมทั้งการส่งเสริมวัฒนธรรมและขนบธรรมเนียมประเพณีเข้ามาขับเคลื่อนกิจกรรมในชุมชนร่วมกัน เช่นเดียวกับงานวิจัยของกับดาราศักดิ์ มีสุนทร, (2556) พบว่า ความสัมพันธ์ระหว่างวัดกับชุมชน มีความสัมพันธ์ที่ดีต่อกัน มีระบบการพึ่งพาอาศัยกันในรูปแบบเครือข่ายที่ค่อนข้างสูง ส่งผลให้ชุมชนเกิดความสามัคคีต่อกัน

4. พื้นที่สาธารณะกับการเชื่อมโยงพื้นที่อื่น พบว่า วัดทำนงหอม ถือเป็นตัวกลางสำคัญในการเชื่อมโยงกิจกรรมต่าง ๆ ของโรงเรียนวัดทำนงหอม และตลาดนัดทำนงหอมเข้าด้วยกัน ซึ่งพื้นที่ทั้งสาม ล้วนเชื่อมโยงกันในรูปแบบของสามเหลี่ยมความสัมพันธ์ สอดคล้องกับงานวิจัยของขวัญดิน

สิงห์คำ, (2556) ได้กล่าวไว้ว่า การจัดการศึกษาของโรงเรียนสัมมาสิกขา ศีระชะโตก เน้นการพัฒนาคุณธรรมผ่านการเรียนรู้ร่วมกันของ บ้าน วัด โรงเรียน จากการทำกิจกรรมต่างๆ ในชีวิตประจำวันและกิจกรรมทางด้าน จริยธรรม คุณธรรม และวัฒนธรรม

เอกสารอ้างอิง

- กุลธิดา ภูมิ่ง และพิทักษ์ ศิริวงศ์. (2556). วาทกรรมการพัฒนาชุมชนบ้านหนองกระโดนมน อำเภอนองหญ้าไซ จังหวัดสุพรรณบุรี: ถอดรหัสการพัฒนาชุมชนเข้มแข็ง. **วารสารคณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยศิลปากร**, 6(1) (มกราคม-เมษายน).
- Phookung, K. and Siriwong, P. (2013). Discourse of Community Development Ban Nong Ka Mon, Nong Ya Sai District, Suphanburi: De-Counstruct the development of a strong community. **Veridaian E-Journal of Social Sciences and Humanities. Silpakorn University**. 6(1) (January-April). (in Thai).
- ขวัญดิน สิงห์คำ. (2556). บูรณาการ วัด บ้าน โรงเรียน ศาสตร์และศิลป์แห่งการพัฒนาชุมชน. **วารสารคณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยอุบลราชธานี**. 4(1) (มกราคม-มิถุนายน).
- Singkham, K. (2013). Integration of Temple, Home, School Art and Science of community development. **Journal Humanity and Social Science, UbonRatchthani University**. 4(1) (January-June). (in Thai).
- คมสันต์ จันทร์อ่อน. (2558). **บวร: บ้าน วัด โรงเรียน สังคมแห่งการเกื้อกูล**. สืบค้นเมื่อ 9 สิงหาคม 2559. จาก <http://www.citizenthaipbs.net/node/7272>.
- Junon, K. (2015). **Bovorn: Homes, Temples and Schools Society of Synergism**. Retrieved August 9, 2016. from <http://www.citizenthaipbs.net/node/7272>. (in Thai).

“บวร” บ้าน วัด โรงเรียนกับความเป็นพื้นที่สาธารณะ...| ธีรมาศ สุเวช และคณะ

ไชยรัตน์ เจริญสินโอฬาร. (2549). **วาทกรรมการพัฒนา: อำนาจ ความรู้ ความจริง เอกลักษณะและความเป็นอื่น.** (พิมพ์ครั้งที่ 4). กรุงเทพฯ: วิทยาษา.

Charoensinolarn, C. (2006). **Development discourse: Power Knowledge Truth Identity and Otherness.** (4th ed.), Bangkok: Wipasa Publishing House. (in Thai).

ดำรงศักดิ์ มีสุนทร. (2556). **ความสัมพันธ์ระหว่างวัดกับชุมชน กรณีศึกษา วัดนามสมมุติกับชุมชนนามสมมุติจังหวัดกาญจนบุรี.** วิทยานิพนธ์ ศิลปศาสตรมหาบัณฑิต (การบริหารการพัฒนาสังคม) สถาบัน บัณฑิตพัฒนบริหารศาสตร์.

Mesoontorn, D. (2013). **Relationship Between the Temple and the Community A Case study to the Temple and the Community in Kanchanaburi Province.** Master of Arts (Social Development Administration). National Institute of Development Administration. (in Thai).

เทศบาลตำบลน้ำน้อย. (2557). **แผนชุมชนบ้านท่านางหอม ตำบลน้ำน้อย อำเภอหาดใหญ่ จังหวัดสงขลา.** สงขลา: สำนักงานเทศบาลตำบล น้ำน้อย.

Subdistrict Municipality of Nam Noi. (2012). **Community Plan of Ban Tha Nang Hom Community, Nam Noi Sub-district, Hat Yai District, Songkhla Province.** Songkhla: Office of the Nam Noi Municipality. (in Thai).

นพรัตน์ ไชยชนะ. (2555). **วัดราชประดิษฐฐาน (วัดพะโคะ) กับการเปลี่ยนแปลงของชุมชนโดยรอบ.** วิทยานิพนธ์ศิลปศาสตรมหา บัณฑิต (พัฒนามนุษย์และสังคม) มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์.

Chaichana, N. (2012). **Wat Racchaphaditsatana (Wat PhaKho): Changes in the Surrounding Communities.** Master of Arts

- in Human and Social Development. Prince of Songkhla University. (in Thai).
- นิธิ ลิศนันท์. (2559). การเปลี่ยนแปลงการใช้พื้นที่สาธารณะในเมืองเก่า นครราชสีมา. วารสารสิ่งแวดล้อมสรรค์สร้างวิจิฉัย. มหาวิทยาลัยขอนแก่น. 15(1) (มกราคม-มิถุนายน).
- Lisnund, N. (2016). Changing of Uses of the Public Space in the Old District of Nakhon Rachasima City. **Built Environment inquiry Journal**. Khonkaen University. 15(1) (January-June). (in Thai).
- บุญอยู่ ขอพรประเสริฐ. (2552). โมเดลใหม่เพื่อการรณรงค์ขับเค็ลื่อนสังคมจาก “บวร” สู่พอสมควร. สืบค้นเมื่อ 9 สิงหาคม 2559. สืบค้นจาก <http://www.oknation.net/blog/boonyou/2009/02/04/entry-1>.
- Khophonprasert, B. (2009). New Model for a Social Mobilization Campaign. From “HTS” to “DSPLPTS”. Retrieved August 9, 2016. from: <http://www.oknation.net/blog/boonyou/2009/02/04/entry-1>. (in Thai).
- เพชรณภัค นามแสงผา. (2555). การเปลี่ยนแปลงวิถีชีวิตของชาวบางโฉล่ง อำเภอบางพลี จังหวัด สมุทรปราการ ระหว่าง พ.ศ. 2470-2548. วิทยานิพนธ์การศึกษามหาบัณศิต (ประวัติศาสตร์) มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ.
- Namsangpa, P. (2012). **Way of life changes of Bangchalong People, Bangplee, Samutprakarn, (1927-2005)**. Master of Education (History). Srinakharinwirot University. (in Thai).
- ภวนัฉฐ์ หนูมาก. (2549). กระบวนการมีส่วนร่วมของบ้าน วัด โรงเรียน (บวร) ต่อการพัฒนาโรงเรียนวิถึพุทธ. วิทยานิพนธ์สังคมสงเคราะห์ศาสตรมหาบัณศิต (การบริหารและนโยบายสวัสดิการสังคม). มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์.

“บวร” บ้าน วัด โรงเรียนกับความเป็นพื้นที่สาธารณะ...| อธิมาศ สุเวช และคณะ

Numark, P. (2006) **The process of participation among Homes, Temples and Schools (Bovon) Towards the development of These Schools in the Buddhist Ways.** Master of Social Work (Social Welfare Administration and Policy). Thammasat University. (in Thai).

ศรัญญา สิงหชาติปรีชากุล, (2554). การเกิดขึ้นดำรงอยู่และการเปลี่ยนแปลงตลาดเก่า 119 ปีเจ็ดเสมียน. วิทยานิพนธ์ศิลปศาสตรมหาบัณฑิต (การจัดการภาครัฐและเอกชน) บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยศิลปากร.

Singhachatpreechakul, S. (2011). **Dynamics of 119th Years Chet Samian Market.** Master of Arts Program of Private Management. Silpakorn University. (in Thai).

ศุภชัย ชัยจันทร์ และณรงพน ไส้ประกอบทรัพย์. (2559). แนวคิดสาธารณะของพื้นที่สาธารณะ ในเมือง. วารสารสิ่งแวดล้อมสรรค์สร้างวิจิฉัย. มหาวิทยาลัยขอนแก่น. 15(2) (กรกฎาคม-ธันวาคม).

Chaijan, S. and Lai Prakobsup, N. (2016). **Built Environment inquiry Journal.** Khonkaen University. 15(2), (July-December). (in thai).

สุภาวดี เชื้อพราหมณ์ และอรศิริ ปาณินท์. (2556). ความเป็นอื่นของพื้นที่สาธารณะในวิถีชาวบ้านชุมชนทะเลน้อย. วารสารดำรงวิชาการ. 12(2) (กรกฎาคม-ธันวาคม), 129-152.

Chuapram, S. and Panin, O. (2013). The other space of the folkways in Thale Noi community. **Journal Damrong.** 12(2) (July-December). (in Thai).

สุรศักดิ์ บุญรอด และเกีตถวา บุญปรากฏ. (2557). พลวัตของตลาดนัดเกาะหมี: จากตลาดผลผลิต ทางการเกษตรสู่ตลาดการค้าเสื้อผ้ามือสอง. วารสารศิลปศาสตรมหาวิทาลัยสงขลานครินทร์วิทยาเขตหาดใหญ่. 6(1) (มกราคม-มิถุนายน).

Boonrod, S. and Boonprakarn, E. (2014). Trading dynamics of Ko Mi Flea Market: From an Agricultural Produce Market to a Secondhand Clothing Market. **Journal of Liberal Arts, Prince of Songkhla University**. 6(1) (January-June). (in Thai).

บุคลากรกรม

จุฑาพร แก้วบุญจันทร์. (2559, 21 ตุลาคม) ผู้ให้สัมภาษณ์ที่โรงเรียนวัดท่านางหอม หมู่ที่ 5 ตำบล น้ำน้อย อำเภอหาดใหญ่ จังหวัดสงขลา.

Kaewbunjun, N. (2016 , 30 September). Wat Tha Nang Hom , Village No. 5, Nam Noi Sub-district, Hat Yai District, Songkhla Province. (in Thai).

นิตย์ ไชยเสนะ. (2559, 30 กันยายน) ผู้ให้สัมภาษณ์ที่ร้านอาหารชุมทาง ณ ท่านางหอม หมู่ที่ 6 ตำบลน้ำน้อย อำเภอหาดใหญ่ จังหวัดสงขลา.

Chaisena, N. (2016 , 30 September). Chumthang Na Tha Nang Hom Restaurant, Village No. 6, Nam Noi Sub-district, Hat Yai District, Songkhla Province. (in Thai).

ประสิทธิ์ กิจฉาโน. (2559, 30 กันยายน) ผู้ให้สัมภาษณ์ที่ร้านอาหารชุมทาง ณ ท่านางหอม หมู่ที่ 6 ตำบลน้ำน้อย อำเภอหาดใหญ่ จังหวัดสงขลา.

Gitchano, P. (2016 , 30 September). Chumthang Na Tha Nang Hom Restaurant, Village No. 6, Nam Noi Sub-district, Hat Yai District, Songkhla Province. (in Thai).

เปลี่ยณ ไชยเสนะ. (2559, 30 กันยายน) ผู้ให้สัมภาษณ์ที่ตลาดนัดท่านางหอม หมู่ที่ 6 ตำบลน้ำน้อย อำเภอหาดใหญ่ จังหวัดสงขลา.

Chaisena, P. 2016 , 30 September). Tha Nang Hom Market, Village No. 6, Nam Noi Sub-district, Hat Yai District, Songkhla Province. (in Thai).

พรทิพย์ วรระจอบ. (2559, 21 ตุลาคม) ผู้ให้สัมภาษณ์ที่วัดท่านางหอม หมู่ที่ 5 ตำบลน้ำน้อย อำเภอหาดใหญ่ จังหวัดสงขลา.

“บวร” บ้าน วัด โรงเรียนกับความเป็นพื้นที่สาธารณะ... | อธิมาศ สุเวช และคณะ

Wanlaor, P. (2016 , 21 October). Wat Tha Nang Hom , Village No. 5, Nam Noi Sub-district, Hat Yai District, Songkhla Province. (in Thai).

พระมหาปัญญาญ. (2559, 24 กันยายน) ผู้ให้สัมภาษณ์ที่วัดท่านางหอม หมู่ที่ 5 ตำบลน้ำน้อย อำเภอหาดใหญ่ จังหวัดสงขลา.

Phra Mahapunyo. (2016 , 24 September). Wat Tha Nang Hom , Village No. 5, Nam Noi Sub-district, Hat Yai District, Songkhla Province. (in Thai).

พัชรีย์ ศิริโชคติ. (2559, 21 ตุลาคม) ผู้ให้สัมภาษณ์ที่โรงเรียนวัดท่านางหอม หมู่ที่ 5 ตำบลน้ำน้อย อำเภอหาดใหญ่ จังหวัดสงขลา.

Khirichot, P. (2016 , 21 October). Wat Tha Nang Hom School, Village No. 5, Nam Noi Sub-district, Hat Yai District, Songkhla Province. (in Thai).

วินา จันทะกาโม. (2559, 24 กันยายน) ผู้ให้สัมภาษณ์ที่วัดท่านางหอม หมู่ที่ 5 ตำบลน้ำน้อย อำเภอหาดใหญ่ จังหวัดสงขลา.

Juntagamo, W. (2016 , 24 September). Wat Tha Nang Hom , Village No. 5, Nam Noi Sub-district, Hat Yai District, Songkhla Province. (in Thai).

สุภาพ พุทธาโร. (2559, 21 ตุลาคม) ผู้ให้สัมภาษณ์ที่โรงเรียนวัดท่านางหอม หมู่ที่ 5 ตำบลน้ำน้อย อำเภอหาดใหญ่ จังหวัดสงขลา.

Puttaro, S. (2016 , 21 October). Wat Tha Nang Hom School, Village No. 5, Nam Noi Sub-district, Hat Yai District, Songkhla Province. (in Thai).

เอกพล แก้วประดับเพชร. (2559, 30 กันยายน) ผู้ให้สัมภาษณ์ที่ร้านอาหาร ชุมทาง ณ ท่านางหอม หมู่ที่ 6 ตำบลน้ำน้อย อำเภอหาดใหญ่ จังหวัดสงขลา.

Kaewpradabphat, E. (2016, 30 September). Chumthang Na Tha Nang Hom Restaurant, Village No. 6, Nam Noi Sub-district, Hat Yai District, Songkhla Province. (in Thai).